

Philip Kerr

Als de doden niet herrijzen

Het was zo'n geluid in de verte dat je niet meteen herkent: het kon een smerige, walmende stoomboot op de Spree zijn; of een trage locomotief die wordt gerangeerd onder het grote, glazen dak van het *Anhalter*-station; of de hete, gretige adem van een enorme draak, alsof een van de stenen dinosaurussen in de dierentuin van Berlijn tot leven was gekomen en nu door de Wilhelmstraße denderde. Het leek niet eens op muziek, totdat het tot je doordrong dat het ging om een militair muziekkorps, maar dan nog klonk het te mechanisch voor muziek die door mensen werd gemaakt. Plotseling was overal het slaan van bekkens en het tinkelen van klokkenspelen te horen en ten slotte zag ik het: een detachement soldaten dat stampend marcheerde alsof het probeerde de weg zo veel mogelijk te beschadigen. Alleen al van het kijken naar die mannen kreeg ik pijn aan mijn voeten. Ze marcheerden door de straat met hun Mauserkarabijnen links aan de schouder. Hun gespierde rechterarmen zwaaiden langs hun koppelriemen heen en weer met de precisie van een slingeruurwerk. Op de gesp van hun riem stond een adelaar. Ze hielden hun hoofden met de grijze stalen helmen fier omhoog en dachten, als ze al iets dachten, aan onzin als: één volk, één *Führer*, één rijk – Duitsland!

De mensen stopten om de kluwen nazivlaggen en banieren die de soldaten met zich mee troonden, te bekijken en te begroeten: een complete furniturenwinkel van rood, zwart en wit gordijnmateriaal. Anderen kwamen aanrennen, vol patriottisch enthousiasme om hetzelfde te doen. Kinderen werden op brede schouders gehesen of glipten tussen de benen van een politieman door om toch vooral maar niets te missen. Alleen de man naast me maakte een minder geestdriftige indruk.

‘Let op mijn woorden,’ zei hij. ‘Die gestoorde idioot Hitler is van plan weer een oorlog met Engeland en Frankrijk te beginnen. Alsof we de vorige keer niet genoeg mannen hebben verloren. Ik word misselijk van dat marcheren. God mag dan de duivel hebben uitgevonden, maar het was Oostenrijk dat ons de *Führer* heeft gegeven.’

De man die deze woorden sprak had een gezicht als de golem van Praag en een tonvormig lichaam dat je eerder op een bierwagen zou verwachten. Hij droeg een korte leren jas en een pet met een klep die recht uit zijn voorhoofd leek te komen. Hij had oren als een Indische olifant, een snor als een wc-borstel en een onderkin die dikker was dan het telefoonboek van Shanghai. Al voordat hij zijn sigarettenpeuk wegknipte naar de muzikanten en de basdrum trof, had zich een lege ruimte gevormd rond deze onverstandige commentator, alsof hij was besmet met een dodelijke ziekte. Niemand wilde immers in de buurt zijn als de Gestapo arriveerde met hun gebruikelijke remedie.

Ik wendde me van hem af en liep snel door de Hedemannstraße. Het was een warme dag, tegen eind september. Bij het woord zomer moest ik aan iets kostbaars denken dat bijna voorbij was. Net zoals vrijheid en rechtvaardigheid. ‘Duitsland ontwaakt’ was de leus die op ieders lippen lag, alleen leek het mij dat we in onze slaap in gelid naar een of andere vreselijke maar nog onbekende ramp liepen. Dit betekende niet dat ik zo dom was om iets dergelijks in het openbaar te zeggen, en zeker niet wanneer vreemdelingen meeluisterden. Ik had principes, zeker, maar ik had ook nog steeds al mijn eigen tanden.

‘Hé jij daar,’ zei een stem achter me. ‘Wacht even. Ik wil met je praten.’

Ik liep door. Pas op Saarlandstraße – voorheen Königgratzerstraße geheten, totdat de nazi’s besloten dat we allemaal herinnerd moesten worden aan het Verdrag van Versailles en de onrechtvaardigheid van de Volkenbond – had de eigenaar van de stem me ingehaald.

‘Heb je me niet gehoord?’ vroeg hij. Hij pakte me bij mijn schouder, duwde me tegen een reclamezuil en liet een bronskleurige politiepenning zien die in de palm van zijn hand lag. Het was moeilijk te beoordelen of hij van de plaatselijke politie was of van de recherche, maar afgaande op wat ik wist van Hermann Görings nieuwe Pruisische politie hadden alleen de lagere rangen bronskleurige penningen. Er liep verder niemand op de stoep en de reclamezuil onttrok ons aan het zicht van de mensen op straat. Niet dat er veel echte reclame op was aangeplakt. Tegenwoordig is reclame niets anders dan een bord waarop wordt meegeedeeld dat Joden niet op het gras mogen lopen.

‘Nee,’ zei ik.

‘Die man die zo verraderlijk sprak over de Führer. Je moet toch gehoord hebben wat hij zei. Je stond vlak naast hem.’

‘Ik heb niets verraderlijks over de Führer gehoord,’ zei ik. ‘Ik luisterde naar het muziekkorps.’

‘Waarom liep je dan plotseling weg?’

‘Het schoot me te binnen dat ik een afspraak had.’

De wangen van de agent werden een beetje rood. Hij had geen aangenaam gezicht. Hij had donkere, diepliggende ogen, een strakke, spottende mond en een nogal vooruitstekende kin. Het was een gezicht dat de dood niet hoefde te vrezen, want het zag er al uit als een schedel. Als Goebbels een langere, nog fanatiekere nazibroer had gehad, zou deze man hem geweest kunnen zijn.

‘Ik geloof je niet,’ zei de agent terwijl hij ongeduldig met zijn vingers knipte. ‘Identiteitspapieren graag.’

Het was aardig dat hij ‘graag’ had gezegd, maar ik had helemaal geen zin mijn papieren te tonen. In paragraaf acht op pagina twee stonden alle details over het beroep waarvoor ik was opgeleid en wat ik nu werkelijk deed voor de kost. En aangezien ik niet langer politiemann was maar hotelwerknemer, kon ik hem net zo goed meteen vertellen dat ik geen nazi was. Erger nog, van iemand die was gedwongen de Berlijnse recherche te verlaten vanwege zijn trouw aan de oude Weimarrepubliek, kon je haast verwachten dat hij iemand die verraderlijk over de Führer sprak, zou negeren. Als dat al verraderlijk was. Maar ik wist dat de agent me vermoedelijk zou arresteren om mijn dag te verpesten, en het was zeer waarschijnlijk dat een arrestatie zou leiden tot twee weken in een concentratiekamp.

Hij knipte weer met zijn vingers en keek weg, bijna verveeld. ‘Kom op, kom op, ik heb niet de hele dag.’

Even beet ik op mijn lip. Het irriteerde me dat ik voor de zoveelste keer met minachting werd behandeld, niet alleen door deze kadaverkop maar door de hele nazistaat. Ik was ontslagen als rechercheur bij de Kripo, een baan waar ik dol op was geweest, en voelde me een paria vanwege mijn trouw aan de oude Weimarrepubliek. Die republiek kende vele fouten, dat was waar, maar het was er tenminste democratisch aan toe gegaan. Sinds de republiek was ingestort, was Berlijn, mijn geboortestad, nauwelijks meer herkenbaar. Vroeger was het de liberaalste stad ter wereld. Nu was het net een militaire paradeplaats. Dictaturen lijken goed tot het moment dat ze je dictaten beginnen op te leggen.

‘Ben je doof? Kom op met die verdomde papieren!’ De agent knipte weer met zijn vingers.

Mijn ergernis veranderde in woede. Ik stak mijn linkerhand in mijn jasje en draaide mijn lichaam net voldoende van hem weg om te verber-

gen dat ik mijn rechterhand tot een vuist balde. En toen ik die in zijn maag begroef, zat de kracht van mijn hele lichaam erachter.

Ik sloeg hem te hard. Veel te hard. De klap benam hem compleet de adem. Als je iemand zo hard in zijn maag raakt, is hij een behoorlijke tijd uitgeschakeld. Ik hield het bewusteloze lichaam van de agent even tegen me aan. Toen walste ik hem door de draaideur van het Deutscher Kaiser Hotel. Mijn woede begon te veranderen in een gevoel van paniek.

‘Ik geloof dat deze man een toeval heeft,’ zei ik tegen de bezorgd kijkende portier. Ik liet het lichaam in een leren leunstoel zakken. ‘Waar zijn de telefoons? Ik zal een ambulance bellen.’

De portier wees naar een plek om de hoek bij de receptie.

Om een goede indruk te maken, knoopte ik de stropdas van de agent los en deed ik alsof ik naar de telefoons liep. Maar zodra ik de hoek om was, glipte ik een personeelsingang door, liep een trap af en verliet het hotel via de keuken. Ik kwam terecht in een steeg die uitkwam op Saarlandstraße. Ik liep snel naar het Anhalterstation. Even overwoog ik een trein te nemen. Toen zag ik de metro-ingang die het station verbond met hotel Excelsior, het op één na beste hotel in Berlijn. Niemand zou me daar ooit zoeken: niet zo dicht bij een vervoersmiddel om overduidelijk te ontsnappen. Bovendien beschikte hotel Excelsior over een uitstekende bar. Van het neerslaan van een politieman krijg je namelijk ongelofelijke dorst.

Ik liep rechtstreeks naar de bar, bestelde een grote schnaps en goot de drank naar binnen alsof het half januari was.

Hotel Excelsior zat vol met politiemensen, maar de enige die ik herkende was de huisdetective, Rolf Kuhnast. Vóór de zuiveringen van 1933 had Kuhnast bij de politieke politie van Potsdam gewerkt. Hij had redelijkerwijs mogen verwachten dat hij lid van de Gestapo zou zijn geworden, ware het niet dat dat om twee redenen niet kon. De eerste reden was dat Kuhnast de leider was geweest van het team dat in april 1932 was aangewezen om SA-leider Graaf Helldorf te arresteren. Dat gebeurde in opdracht van Hindenburg, die een mogelijke nazicoup wilde voorkomen. De andere reden was dat Helldorf nu de politiecommissaris van Potsdam was.

‘Hallo,’ zei ik.

‘Bernie Gunther. Wat heeft de huisdetective van hotel Adlon in hotel Excelsior te zoeken?’ vroeg hij.

‘Ik vergeet altijd dat dit een hotel is. Ik wilde hier een treinkaartje kopen.’

‘Je bent een grappige vent, Bernie. Altijd geweest.’

‘Ik zou zelf ook lachen, als hier niet zoveel politie rondliep. Wat is hier aan de hand? Ik weet dat hotel Excelsior de favoriete kroeg is van de Gestapo, maar meestal maken ze er niet zo’n show van. Er zijn hier kerels met voorhoofden die de indruk wekken dat ze net uit het Neanderthal zijn komen lopen... op hun knokkels.’

‘We hebben een vip op bezoek,’ legde Kuhnast uit. ‘Iemand van het Amerikaans Olympisch Comité logeert hier.’

‘Ik dacht dat het Kaiserhof het officiële olympische hotel was.’

‘Dat is ook zo. Maar dit bezoek is op het laatste moment geregeld en het Kaiserhof was al volgeboekt.’

‘Dan was het Adlon zeker ook vol.’

‘Je mag me best aanvallen,’ zei Kuhnast. ‘Je gaat je gang maar. Die

stomkoppen van de Gestapo hebben me de hele dag al om de oren gegeven. Dus ik zit echt niet te wachten op de een of andere zeikerige klootzak van het grote Adlon-hotel die mij even de waarheid komt vertellen.’

‘Ik val je niet aan, Rolf. Echt niet. Kom op, ik zal je trakteren op een drankje.’

‘Het verbaast me dat je dat kunt betalen, Bernie.’

‘Ik vind het niet erg dat ik het gratis krijg. Een hoteldetective is niks waard als hij niet iets belastends over de barman weet. Kom eens langs bij het Adlon, dan zal ik je laten zien hoe filantropisch de barman van ons hotel is geworden nu hij is betrapt met zijn hand in de geldla.’

‘Otto? Dat geloof ik niet.’

‘Je hoeft het niet te geloven, Rolf. Maar Frau Adlon gelooft het wel en zij is niet zo begripvol als ik.’ Ik bestelde nog een drankje. ‘Kom op, neem wat. Na wat me net is overkomen heb ik iets nodig om mijn ingewanden bij elkaar te houden.’

‘Wat is er gebeurd?’

‘Doet er niet toe. Laat ik alleen zeggen dat bier het niet kan goedmaken.’

Ik goot de schnaps naar binnen, achter de vorige aan.

Kuhnast schudde zijn hoofd. ‘Dat zou ik graag doen, Bernie. Maar Herr Elschner vindt het niet leuk als ik er niet ben om te verhinderen dat die ellendige nazi’s de asbakken stelen.’

Hij durfde die ogenschijnlijk indiscrete woorden te gebruiken omdat hij wist dat ik een republikein in hart en nieren was. Maar desondanks verloor hij de voorzichtigheid niet uit het oog, dus nam hij me mee de bar uit. Via de entreehal liepen we naar de Palmenhof. Boven de orkestbak was het gemakkelijker om vrijuit te praten en kon niemand ons af luisteren. Het enige veilige gespreksonderwerp in Duitsland is tegenwoordig het weer.

‘Dus de Gestapo is hier om de een of andere Amerikaan te beschermen?’ Ik schudde mijn hoofd. ‘Ik dacht dat Hitler niet van Amerikanen hield.’

‘Deze Amerikaan kijkt rond in Berlijn om te beoordelen of we geschikt zijn om over twee jaar als gastheer voor de Olympische Spelen op te treden.’

‘Er zijn ten westen van Charlottenburg tweeduizend arbeiders aan de slag die sterk de indruk hebben dat we al gastheer zijn.’

‘Het schijnt dat er veel Amerikanen zijn die de olympiade willen boycotten vanwege het antisemitisme van onze regering. Die Amerikaan is

hier om zelfstandig uit te zoeken of Duitsland de Joden discrimineert.’

‘De conclusie van die missie is zo zonneklaar dat het me verbaast dat hij überhaupt nog de moeite heeft genomen om in te checken bij een hotel.’

Rolf Kuhnast grijnsde terug. ‘Ik heb gehoord dat het een pure formaliteit is. Hij zit op dit moment in een van onze werkkamers boven, waar hij een lijst met feiten krijgt die is samengesteld door het ministerie van Propaganda.’

‘O dát soort feiten. Natuurlijk, we zouden niet willen dat iemand een verkeerde indruk kreeg van het Duitsland van Hitler, toch? Ik bedoel, het is niet zo dat we iets tegen Joden hebben. Maar ja, we zitten hier wel met een nieuw uitverkoren volk.’

Het was moeilijk te begrijpen waarom een Amerikaan bereid zou zijn de anti-Joodse maatregelen van het nieuwe regime te negeren. Vooral omdat er in de hele stad zo veel flagrante voorbeelden van te zien waren. Alleen een blinde had de grove en beledigende spotprenten over het hoofd kunnen zien die op de voorpagina’s van de fanatieke nazikranten stonden, de davidsterren die op de ramen van Joodse winkels waren geschilderd en de bordjes in de parken met de tekst UITSLUITEND DUITSERS. Om maar niet te spreken van de pure angst in de ogen van elke Jood in het Vaderland.

‘Brundage – zo heet die Amerikaan...’

‘Zijn naam klinkt Duits.’

‘Hij spreekt niet eens Duits,’ zei Kuhnast. ‘Zolang hij geen Joden ontmoet die Engels spreken, moet alles op rolletjes lopen.’

Ik keek om me heen in de Palmenhof.

‘Bestaat het gevaar dat hij dat zou doen?’

‘Het zou me verbazen als er hier in een omtrek van honderd meter een Jood is, als je bedenkt wie hier komt om hem te ontmoeten.’

‘Toch niet de Führer?’

‘Nee, zijn duistere schaduw.’

‘Komt de rechterhand van de Führer naar hotel Excelsior? Ik hoop dat je de toiletten hebt schoongemaakt.’

Plotseling stopte het orkest met het spelen van hun nummer. Ze schakelden over op het Duitse volkslied en de hotelgasten sprongen op en staken hun rechterarm gestrekt uit in de richting van de entreehal. En ik had geen andere keus dan mee te doen.

Omgeven door stormtroepen en Gestapo-leden marcheerde Rudolf

Hess het hotel in, gekleed in het uniform van de SA. Zijn gezicht was zo vierkant als een deurmat, maar op de een of andere manier minder uitnodigend. Hij was van gemiddelde lengte en slank, met donker, golvend haar, een Transylvanisch gelaat, de ogen van een weerwolf en een mond zo dun als een scheermes. Hij reageerde plichtmatig op onze begroetingen en stormde met twee treden tegelijk de hoteltrap op. Zijn onstuimige enthousiasme deed me denken aan een Duitse herder die door zijn Oostenrijkse bezitter van de lijn wordt losgelaten om de hand te likken van de man van het Amerikaanse Olympisch Comité.

Ik moest trouwens zelf ook iemands hand likken. De hand van een man die lid was van de Gestapo.

Als een van de huisdetectives van hotel Adlon werd van mij verwacht dat ik het hotel vrijwaarde van misdadigers en moordenaars. Maar dat werd moeilijk als de misdadigers en moordenaars partijleden van de nazi's waren. Sommigen van hen, zoals Wilhelm Frick, de minister van Binnenlandse Zaken, hadden zelfs in de gevangenis gezeten. Het ministerie was gevestigd op Unter den Linden, vlak om de hoek bij hotel Adlon, en Frick, een echte Beierse mof met een wrat op zijn gezicht en een vriendin die de vrouw bleek te zijn van een of andere prominente nazi-architect, kwam vaak in het hotel. Die vriendin waarschijnlijk ook.

Ook het grote verloop onder het hotelpersoneel was lastig voor een hoteldetective. Eerlijke, hardwerkende medewerkers die toevallig Joods waren, werden vervangen door mensen die veel minder eerlijk en hardwerkend waren, maar die, zo leek het althans, wél Duitser waren.

Ik bemoeide me zo weinig mogelijk met dit soort zaken, maar toen de vrouwelijke huisdetective van het Adlon besloot Berlijn voorgoed te verlaten, voelde ik me verplicht haar mijn hulp aan te bieden.

Frieda Bamberger was meer dan een oude vriendin. Van tijd tot tijd waren we gelegenheidsminnaars, wat een nette manier is om te zeggen dat we graag met elkaar naar bed gingen, maar dat we niet verder konden gaan omdat ze nog een soort los-vaste echtgenoot in Hamburg had. Frieda was een voormalig olympisch schermster, maar ze was ook Joods en om die reden was ze in november 1933 uit de Berlijnse Schermclub gezet. Een gelijksoortig lot had bijna elke Jood getroffen die lid was van een gymclub of sportvereniging. Jood zijn in de zomer van 1934 was als een verontrustend sprookje van de gebroeders Grimm waarin twee verlaten kinderen merken dat ze verdwaald zijn in een bos vol hongerige wolven.

Het was niet zo dat Frieda dacht dat de situatie in Hamburg beter zou zijn dan in Berlijn, maar ze hoopte dat de discriminatie die ze nu ondervond gemakkelijker te dragen zou zijn met behulp van haar niet-Joodse echtgenoot.

‘Luister,’ zei ik tegen haar. ‘Ik ken iemand die bij de Joodse afdeling van de Gestapo werkt. Een politieman die ik heb gekend toen ik nog op Alex werkte. Ik heb hem een keer voorgedragen voor promotie, dus hij staat bij me in het krijt. Ik zal hem opzoeken en kijken wat er te regelen valt.’

‘Je kunt niet veranderen wie ik ben, Bernie,’ zei ze.

‘Misschien niet. Maar misschien kan ik verandering brengen in wat anderen zeggen dat je bent.’

In die tijd woonde ik in de Schlesische Straße, in het oosten van de stad. En op de dag van mijn afspraak met de Gestapo had ik de U-Bahn genomen in westelijke richting naar Hallesches Tor en was ik vervolgens in noordelijke richting door de Wilhelmstraße gelopen. En zodoende was ik terechtgekomen in dat akkefietje met die politieman voor het Deutscher Kaiser Hotel. Van het tijdelijke toevluchtsoord hotel Excelsior was het maar een paar stappen naar het Gestapo-huis op nummer acht in de Prinz-Albrecht-Straße – een gebouw dat niet zozeer leek op het hoofdkwartier van de nieuwe Duitse geheime staatspolitie als wel op een elegant, Wilhelminisch hotel; een effect dat nog werd versterkt door de nabijheid van het oude hotel Prinz Albrecht, dat nu diende als hoofdgebouw van de administratieve top van de ss. Er liep niet veel volk in de Prinz-Albrecht-Straße, en zeker geen mensen die net een politieman hadden neergeslagen. Misschien dacht ik om die reden dat dit wel de laatste plaats was waar men mij zou zoeken.

Met zijn marmeren balustrades, hoge gewelfde plafonds en een trap zo breed als een spoorweg zag het Gestapo-hoofdbureau er meer uit als een museum dan als een gebouw van de geheime politie; of misschien leek het op een klooster, hoewel de monniken in het zwart gekleed gingen en er plezier in hadden mensen te folteren zodat ze hun zonden zouden bekennen. Ik liep het gebouw in en kwam bij de receptie, waar een niet onaantrekkelijk meisje in uniform zat dat met me meeliep, de trap op en een hoek om naar Afdeling II.

Toen ik mijn oude kennis zag, glimlachte en zwaaide ik tegelijkertijd. Een stel vrouwen van de nabijgelegen typekamer keek me geamuseerd aan, alsof mijn gedrag buitengewoon ongepast was. En dat was natuurlijk ook zo. De Gestapo bestond pas achttien maanden, maar had inmiddels al een geduchte reputatie verworven. Dat was de belangrijkste reden dat ik zenuwachtig was en waarom ik glimlachte en wuifde naar Otto Schuchardt. Hij zwaaide niet terug. Hij glimlachte evenmin. Schuchardt was nooit de vrolijkste jongen van de partij geweest, maar ik wist vrij ze-

ker dat ik hem had horen lachen toen we beiden nog als politieman op het Alex werkten. Maar mogelijk had hij alleen gelachen omdat ik zijn meerdere was. Terwijl we elkaar nu de hand schudden, besepte ik dat ik een fout had begaan en dat de dappere jonge politieman van vroeger nu uit hetzelfde materiaal bestond als de balustrades en de trap aan de andere kant van de afdelingsdeur. Het was alsof ik de hand schudde van een bevroren begrafenisondernemer.

Schuchardt was knap, als je houdt van mannen met helblond haar en lichtblauwe ogen. Ik ben zelf blond en heb blauwe ogen, en ik vond dat hij eruitzag als een verbeterde, efficiëntere naziversie van mezelf; een halfgod in plaats van een arme Fritz met een Joodse vriendin. Maar van de andere kant had ik ook nooit echt een god willen zijn of de hemel willen betreden. Niet zolang slechte meisjes als Frieda in het Berlijn van Weimar zaten.

Hij ging me voor naar zijn kantoortje en sloot een deur met matglas, zodat we apart zaten in een ruimte met een klein houten bureautje, een grote hoeveelheid archiefkasten van grijs metaal en een mooi uitzicht op de achtertuin van de Gestapo, waar een man met veel toewijding de bloembedden onderhield.

‘Koffie?’

‘Graag.’

Schuchardt liet een dompelaar in een kan heet water zakken. Hij leek het vermakelijk te vinden me te zien, althans, zijn gezicht had de uitdrukking van een havik die net een paar mussen als lunch heeft verorberd.

‘Nou, nou,’ zei hij. ‘Bernie Gunther. Dat is twee jaar geleden, schat ik.’

‘Dat moet haast wel.’

‘Arthur Nebe is hier, uiteraard. Hij is adjunct-commissaris. En ik denk dat er velen zijn die je zult herkennen. Persoonlijk heb ik nooit begrepen waarom je bij de Kripo bent weggegaan.’

‘Het leek me beter te vertrekken voor ze me daartoe zouden dwingen.’

‘Ik denk dat je je daar erg in vergist. De partij heeft veel liever pure criminalisten zoals jij dan een stelletje groentjes die op grond van allerlei heimelijke bijbedoelingen willen meeliften met de partij.’ Zijn mescherpe neus werd rimpelig van ongenoegen. ‘En uiteraard zijn er nog steeds een paar bij de Kripo die nooit lid zijn geworden van de partij. Ze worden er zelfs om gerespecteerd. Ernst Gennat, bijvoorbeeld.’

‘Je hebt gelijk.’ Ik had een lijstje kunnen opsommen van alle goede po-

litiemensen die de Kripo waren uitgeschopt sinds de grote politieke zuivering van 1933: Kopp, Klingelhöller, Rodenberg en vele anderen. Maar ik was niet gekomen om een politiek discussie te voeren. Ik stak een Muratti op, liet mijn longen even in rook opgaan en vroeg me af of ik zou durven beginnen over de kwestie die me naar het bureau van Otto Schuchardt had gebracht.

‘Rustig maar, oude jongen,’ zei hij en hij gaf me een verrassend lekkere kop koffie. ‘Jij hebt me uit het uniform geholpen en je hebt ervoor gezorgd dat ik bij de Kripo kwam. Ik vergeet mijn vrienden niet.’

‘Ik ben blij dat je dat zegt.’

‘Op de een of andere manier heb ik de indruk dat je niet hier bent om iemand aan te geven. Nee, ik geloof niet dat jij daar het type voor bent. Dus wat kan ik voor je doen?’

‘Een vriendin van me is Joods,’ zei ik. ‘Ze is een goede Duitse. Ze heeft Duitsland zelfs vertegenwoordigd bij de Olympische Spelen in Parijs. Ze is niet religieus. En ze is getrouwd met een niet-Jood. Ze wil uit Berlijn weg. Ik hoop dat ik haar kan overhalen dat niet te doen. Ik vroeg me af of het mogelijk is dat haar Joodse komaf vergeten kan worden, of misschien genegeerd. Ik bedoel, soms hoor je dat dergelijke dingen gebeuren.’

‘Echt waar?’

‘Nou, ik dacht van wel.’

‘Ik zou dergelijke geruchten niet herhalen, als ik jou was. Hoe waar ze ook mogen zijn. Maar vooruit, vertel me eens... hoe Joods is die vriendin precies?’

‘Zoals ik al zei, tijdens de olympiade van...’

‘Nee, ik bedoel qua afkomst. Dat is waar het echt om gaat, tegenwoordig. Die vriendin van je kan eruitzien als Leni Riefenstahl en getrouwd zijn met Julius Streicher, dat zou er allemaal niet toe doen als ze van Joodse afkomst was.’

‘Haar beide ouders zijn Joods.’

‘Dan kan ik niets doen om je te helpen. Sterker nog: ik adviseer je dat je niet langer moet proberen haar te helpen. Zei je dat ze Berlijn wilde verlaten?’

‘Ze had het plan opgevat om in Hamburg te gaan wonen.’

‘Hamburg?’ Schuchardt werd nu echt vrolijk. ‘Ik denk eigenlijk niet dat daar gaan wonen de oplossing voor haar probleem is. Nee, ik zou haar adviseren helemaal uit Duitsland te vertrekken.’

‘Dat meen je niet.’

‘Ik vrees van wel, Bernie. Er zijn nieuwe wetten in de maak die alle Joden in Duitsland effectief zullen denaturaliseren. Ik mag je dit eigenlijk niet vertellen, maar er zijn veel veteranen die voor 1930 lid van de partij zijn geworden en die geloven dat er niet genoeg is gedaan om het Joodse probleem in Duitsland op te lossen. Er zijn mensen – en daar hoor ik ook bij – die geloven dat het er nogal ruig aan toe zal gaan.’

‘Ik begrijp het.’

‘Nee, je begrijpt het niet, helaas. In ieder geval nog niet. Maar dat komt nog wel, dat weet ik zeker. Ik zal het uitleggen. Volgens mijn chef, adjunct-commissaris Volk, zal het als volgt gaan: iemand wordt alleen als Duits geclassificeerd als alle vier zijn grootouders van Duitse afkomst zijn. Een persoon wordt officieel Joods verkaard als hij afstamt van drie of vier Joodse grootouders.’

‘En als die persoon slechts één Joodse grootouder heeft?’ vroeg ik.

‘Dan wordt die persoon geclassificeerd als zijnde van gemengd bloed. Iemand van gekruist ras.’

‘En wat gaat dat allemaal voor gevolgen hebben, Otto? In praktische zin, bedoel ik.’

‘Joden wordt het Duitse staatsburgerschap ontnomen. Ze mogen niet langer seksuele relaties onderhouden of trouwen met zuivere Duitsers. Werkzaamheid in de publieke sector zal volledig worden verboden. Mensen van gemengd ras zijn verplicht een verzoek in te dienen bij de Führer zelf om in aanmerking te komen voor herclassificatie of een ariërverklaring.’

‘Jezus christus.’

Otto Schuchardt glimlachte. ‘O, maar ik betwijfel ten zeerste of die in aanmerking zou komen voor herclassificatie. Tenzij je zou kunnen bewijzen dat Zijn Hemelse Vader een Duitser was.’

Ik zoog de rook van mijn sigaret op alsof het moedermelk was en drukte de peuk uit in een bladmetalen asbakje ter grootte van een tepel. Er bestond waarschijnlijk een samengesteld puzzelwoord – bestaande uit aan elkaar geplakte stukjes Duits – dat zou beschrijven hoe ik me voelde, maar voorlopig wilde het me niet te binnen schieten. Maar ik wist vrij zeker dat woorden als ‘ontzetting’ en ‘verbijstering’ en ‘trap’ en ‘maag’ er een rol in zouden spelen. Ik wist nog niet de helft. Nog niet.

‘Ik waardeer je openhartigheid,’ zei ik.

Opnieuw kreeg hij een uitdrukking van gepijnigde vreugde. ‘Nee, dat

doe je niet. Maar ik denk dat je wel op het punt staat om dat te doen.'

Hij trok zijn bureaula open en nam er een grote beige map uit. Op de linkerbovenhoek van het omslag zat een wit etiket met de naam van de persoon van het dossier en de naam van het bureau en de afdeling die verantwoordelijk waren voor het bijhouden van het dossier. De naam op het dossier was mijn naam.

'Dit is jouw personeelsdossier. We hebben zo'n dossier van alle politiemensen. En ook van alle ex-politiemensen, zoals jij.' Schuchardt opende het dossier en haalde de eerste pagina eruit. 'Het indexblad. Elk item dat aan het dossier wordt toegevoegd krijgt een nummer op dit blad. Eens kijken. Ja. Punt drieëntwintig.' Hij bladerde door de pagina's van het dossier tot hij vond wat hij zocht. Hij gaf me het blad.

Het was een anonieme brief waarin werd onthuld dat ik een Joodse grootouder had. Het handschrift kwam me vaag bekend voor, maar ik had geen zin om onder de ogen van Otto Schuchardt te raden naar de identiteit van de auteur. 'Het lijkt me weinig zin hebben om dit te ontkennen,' zei ik, terwijl ik het stuk papier teruggaf.

'Integendeel,' zei hij. 'Dat heeft juist heel veel zin.' Hij streek een lucifer af, stak de brief in de brand en liet hem in de prullenmand vallen. 'Zoals ik al zei, ik vergeet mijn vrienden niet.' Toen pakte hij zijn vulpen, schroefde de dop eraf en schreef iets in het vakje opmerkingen van het indexblad. 'Geen verdere actie mogelijk,' zei hij terwijl hij schreef. 'Maar toch zou het het beste zijn als je hier een oplossing voor zou vinden.'

'Dat lijkt me nu wat laat,' zei ik. 'Mijn grootvader is al twintig jaar dood.'

'Als iemand van tweedegraads gemengd ras,' zei hij, mijn schertsende opmerking negerend, 'is het goed mogelijk dat je in de toekomst te maken krijgt met zekere beperkingen. Als je bijvoorbeeld van plan bent een bedrijf te beginnen, kan het, onder de nieuwe wetgeving, vereist zijn om een verklaring omtrent ras af te geven.'

'Het is inderdaad zo dat ik eraan denk om te beginnen als privédetective. Even aangenomen dat ik het geld bij elkaar weet te krijgen. Huisdetective in hotel Adlon is niet erg uitdagend na het werk bij Moordzaken op het Alex.'

'In dat geval is het zeer raadzaam dat je je ene Joodse grootouder uit de officiële rapporten laat verdwijnen. Geloof me, je bent niet de eerste die zoiets doet. Er lopen meer mensen van gemengd ras rond dan je zou denken. Ik ken er al ten minste drie in de regering.'

‘We leven in een gekke wereld, dat staat wel vast.’ Ik haalde mijn sigaretten te voorschijn, stopte er een in mijn mond maar bedacht me toen en stopte hem terug in het pakje. ‘Hoe zou je dat precies aanpakken? Een grootouder laten verdwijnen?’

‘Eerlijk gezegd zou ik dat niet weten, Bernie. Maar het kan zeker geen kwaad om eens een woordje te wisselen met Otto Trettin, op het Alex.’

‘Trettin? Hoe zou hij me kunnen helpen?’

‘Otto is heel vindingrijk. Kent veel belangrijke mensen. Je weet dat hij de afdeling van Liebermann von Sonnenberg bij het Alex heeft overgenomen toen Erich het nieuwe hoofd van de Kripo werd.’

‘De afdeling Falsificatie,’ zei ik. ‘Ik begin het te snappen. Ja, Otto was altijd nogal ondernemend.’

‘Je hebt het niet van mij gehoord.’

Ik stond op. ‘Ik ben hier zelfs nooit geweest.’

We gaven elkaar een hand. ‘Geef mijn raad door aan je Joodse vriendin, Bernie. Dat ze moet maken dat ze wekomt nu het nog kan. Duitsland is nu voor de Duitsers.’ Toen hief hij zijn rechterarm. ‘*Heil Hitler*,’ zei hij. Het klonk bijna beklagenswaardig, als een mengeling van overtuiging en, wellicht, gewoonte.

Op alle andere plaatsen had ik dit kunnen negeren. Maar niet op het terrein van de Gestapo. Bovendien was ik hem dankbaar. Niet alleen voor mezelf maar ook voor Frieda. En ik wilde niet lomp overkomen, dus bracht ik ook de Hitlergroet, al de tweede keer vandaag. Als dat zo doorging, was ik voor het einde van de week een doorgewinterde naziklootzak. Nou ja, voor driekwart dan.

Schuchardt liep met me mee naar beneden, waar verschillende politiemensen opgewonden in de hal rondhingen. Hij bleef even staan en sprak iemand aan terwijl we naar de voordeur liepen.

‘Vanwaar al die drukte?’ vroeg ik toen Schuchardt zich weer bij me voegde.

‘Er is een dode politiemans aangetroffen in het Deutscher Kaiser Hotel,’ zei hij.

‘Wat erg,’ zei ik. Ik probeerde een plotseling opkomend gevoel van misselijkheid te onderdrukken. ‘Wat is er gebeurd?’

‘Niemand heeft iets gezien. Maar volgens het ziekenhuis lijkt het erop dat hij een dreun in zijn maag heeft gehad.’